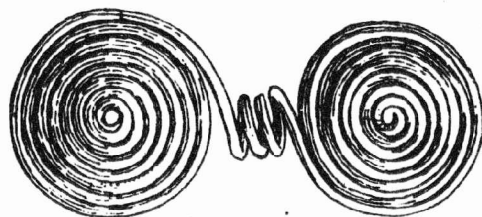

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD

POBOČKA V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1965

BRNO 1966

Slovanský výzkum na Starých Zámčích u Líšně v roce 1965

Čeněk S t a ň a

Archeologický výzkum na hradišti Staré Zámky u Líšně v roce 1965 měl odpovědět na dvě otázky: měl jednak ověřit, pokračují-li kulturní vrstvy ukazující dobře celou stratigrafii osídlení od eneolitu do 10.století také na ploše severně od podélného pásu VIII vedle čtverců H, I, J a K, jednak zjistit, byla-li v 10. století opevněna ostrožna vně příčné hradby s příkopem. V obou případech přinesl výzkum negativní odpověď. Výzkum na ploše 300 m² (čtverce H-I-J/III-IV-V-VI) ukázal, že se podloží na sever od pásu VIII zprvu mírně zvedá, po patnácti metrech potom opět pozvolna klesá k okraji hradiště. Nízké kulturní vrstvy byly v jednotlivých etapách historického vývoje vždy znovu rozrušeny, v nejnovější době pak byly orbou v některých čtvercích zcela zničeny, takže se tam zachovaly jen zbytky jamek, případně žlábků, jež zasahovaly do podloží. V hlubších čtvercích, kde bylo podloží maximálně 80 cm pod dnešním povrchem, vyskytly se zbytky pravěkých vrstev: červenohnědé s červenými mazanícovými hručkami z mladší a pozdní doby bronzové (čtverce I-VI, J-VI), eneolitické hnědé vrstvy se zlomky mazanice (H-III, H-VI, I-IV, V, VI, J-III, J-VI), eneolitické šedé vrstvy (J-VI, I-IV, I-V) a žlutočervené písčité vrstvy s málo typickými, nezdobenými neolitickými střepy (I-VI, J-V, J-VI). Malá mocnost vrstev, jejich nestejnomyšlnost a narušení, především slovanskými jámami a žlábkami, znemožnily odkrytí souvislého profilu i ve čtverci J-VI, v němž byly všechny zmíněné vrstvy zastoupeny. Do pravěkých vrstev i do podloží se zahluboval větší počet kůlových jam, které nedávaly žádné zřetelné půdorysy. Výraznější celky představovaly pouze některé slovanské jámy, z nichž jsme kromě střepů a zvířecích kostí získali svorové žernovy, úplně i ve zlomcích.

Ze slovanského horizontu osídlení si zaslouží zvláštní pozornosti soustava žlábků. Většina z nich sleduje směr SSV - JJZ, v pásu IV (čtverce H-IV, I-IV, J-IV) vyskytly se žlábkami k tomuto směru kolmé. Dva žlábkami ve čtvercích H byly poměrně mělké (největší hloubka 60 cm pod dnešním povrchem), vzdálenost mezi nimi činila 250 cm. Souběžně běžely 11 m. V této vzdálenosti od jižního odkrytého okraje se západnější v pravém úhlu zalomil na západní stranu, východní pokračoval 200 cm dále k severu, kde navázal na kolmý žlábek, v němž jsme našli množství drobných kamenů. Další severojižní žlábek (SSV - JJZ) probíhal o 400 cm západněji ve všech čtyřech čtvercích písmene I. Byl poněkud hlubší (asi 80 cm pod dnešním povrchem), ve čtverci I-IV se křížoval se dvěma příčnými žlábkami, vzdálenými od sebe 200 cm. Ve čtvercích I-V a I-VI při západním profilu jsme zachytili další, o něco širší žlábek, který měl od předcházejících odchylný směr (severovýchod - jihozápad). Nejzápadnější žlábek probíhající ve čtvercích J po celé délce výkopu (20 m) opět ve směru SSV - JJZ, byl nejhlubší - dosahoval hloubky více než 100 cm, a v jeho výplni bylo hodně uhlíků. Pokud jde o chronologické zařazení žlábků, je možno předběžně říci: žlábkami řežou většinu slovanských jam, v nichž se nevyskytují nálezy mladší než z 9.stol.; patřily by tedy pokročilému 9. století.

Vycházíme-li při interpretaci popsaných žlábků z jejich pravidelného průběhu a z pravouhlých obrazců, jež vytvářejí, můžeme se jednoznačně přiklonit k výkladu, že jde o půdorysy nadzemních, pravděpodobně dřevěných staveb. Zvláštní místo zaujímá jen nejzápadnější, hluboký žlábek. Podporuje domněnku vyslovenou v referentově kandidátské disertační práci (Staré Zámky u Líšně - výšinné hradiště velkomoravské, Brno 1963), že v době velkomoravské byl na nejvyšším místě ostrožny, tedy ve vnitřním areálu hradiště, vydělen dřevěnou palisádou velmožský dvorec. Stopy palisády uložené ve žlábků s udusanou žlutkou jsme sledovali při výzkumu v letech 1953-1956 severně od cesty dlážděné říčním štěrkem, kde palisáda probíhala ve směru východozápadním (JVV-SZZ). Předpokládaná palisádová stěna při západ. profilu čtverců J-III, J-IV, J-V, J-VI byla k palisádě odkrytá v letech 1953 - 1956 kolmá. Součástí opevnění dvorce tvořila i vysoká dřevěná věž postavená kúlovou konstrukcí, jejíž základy jsme odkryli v roce 1953 zejména ve čtvercích D-VIII a D-IX.

Průkop valem jsme provedli nad jižním svahem ostrožny ve čtvercích II-XX/XXI. Na části čtverců, která byla v rovině plošiny ostrožny dosahovala ornice síly asi 80 cm, při vrchu svahu pokrývala kulturní vrstvy s kamennou destrukcí jen slabá vrstva humusu. Již v ornici se vyskytovaly střepy převážně staršího rázu. Pod ornici se objevila do oranžova propálená vrstva, narůstající směrem po svahu. Její hladina pod ornici byla téměř vodorovná. Na vnitřní straně překrývala tmavě šedohnědou slovanskou vrstvu, která ležela z větší části na podloží, jež na vnější stranu prudce klesalo, a při severním profilu průkopu vystupovala až pod ornici. Na svahu překrývala oranžová propálená vrstva kompaktní černohnědou vrstvu z mladší a pozdní doby bronzové. Kamenná destrukce čelní hradební zdi je dnes poměrně hluboko na svahu; při srovnání s destrukcemi odkrytými na severní straně je malá. Je možné, že se hodně kamenů zřítilo dolů po svahu hned při rozboření hradby, část jich mohla být použita při stavbě příčného opevnění na ostrožně počátkem 10. století. Ruiny byly dosti rozrušeny kořeny stromů. I když je jednoznačné, že jde o destrukci jen jedné fáze kamenného opevnění, zůstávají při interpretaci určité nejasnosti, které musí řešit další výzkum. Tak např. jsme zatím nemohli určit místo, kde probíhala čelní kamenná zeď; při vnitřním okraji kamenné destrukce jsme objevili velké kúlové jámy (Ø. asi 40 cm) vzdálené od sebe 60 cm, které sledovaly směr hradby. Jejich konstrukční význam je zatím nejasný. Můžeme pouze předpokládat, že byly současné s kamennou zdí. Podle získaného materiálu datujeme destrukci opevnění před 10. století. Hradba nebyla později obnovena.

Výzkum v uvedeném průkopu valem ukázal, že osídlení Starých Zámek v mladší a pozdní době bronzové zasahovalo níže na svah než osídlení ve slovanské době hradištní. Právě pod nejsilnější destrukční vrstvou slovanského opevnění byl terén v době bronzové upravován. Při zářezu do podložní skály jsme odkryli zbytky pícky, jejíž dno bylo do červena propáleno, kolem dna ležely velké kameny. Doba bronzová je možno přisoudit i úpravy terénu, jež jsme zachytili v dalších deseti metrech níže na svahu.

Hlavním výsledkem zkoumání ve čtvercích II-XX/XXI je zjištění, že obvod o-
strožny východně od příčně kamenné zdi s příkopem nebyl v 10. století na jižní
straně opevněn.

Výzkum na Starých Zámcích u Lišně v roce 1965, i když byl rozsahem malý,
znovu ukázal, že od dalšího archeologického bádání na tomto hradišti lze očekávat
důležité příspěvky pro hlubší poznání časné doby dějinné.

Grabung der slawischen Besiedlung auf Staré Zámky bei Lišně im Jahre 1965.
Auf der Fläche der Sporenlage wurden 300 m² abgedeckt (12 Quadrante im Ausmasse
von 5 x 5 m). Die vor-slawischen Schichten (Neolithikum, Äneolithikum und jüngere
sowie späte Bronzezeit) waren durch die slawische Besiedlung ziemlich beschädigt,
sodass es nicht gelang, die Stratigraphie der gesamten Besiedlung zu erfassen,
wie dies die Schichtenfolge in den Quadranten I-J-K/VIII-IX (Ausgrabungen in
den Jahren 1954-1956) zeigte. Es wurden vor allem slawische Objekte abgedeckt.
Ausser slawischen Siedlungs- und Pfostengruben fesselte die Aufmerksamkeit ein
System von Gräbchen, die einerseits in NNO-SSW, andererseits in senkrechter Rich-
tung verliefen. Es handelt sich offensichtlich um Fundamentgräbchen von oberir-
dischen Holzbauten aus dem fortgeschrittenen 9. Jh. Das westliche Gräbchen, das
tiefer als 100 cm ist, mit einer Menge von Holzkohlestückchen, unterstützt die
Vermutung, dass sich auf der höchsten Stelle der Sporenlage ein von Palisaden um-
gebener Adelshof befand, wie dies schon auf Grund der Grabungsergebnisse aus den
Jahren 1953-1956 ausgesprochen wurde (eine Wand aus gestampftem gelbem Lehm mit
Spuren von Pfosten, die nördlich des mit Schotter gepflasterten Weges in der
Längsachse des Burgwalles verlief). Einen Bestandteil dieses Gehöftes bildete ein
turmartiger Pfostenbau in der Mitte des erhöhten Teiles der Sporenlage.

Im Wallschnitt am südlichen Hang des Burgwalles zeigte es sich, dass nach
der Vernichtung des Walles aus dem 9. Jh. (der aus einer steinernen Stirnmauer u.
wahrscheinlich aus einer Rost- oder Kammerkonstruktion bestand, die aus Lehm und
Holz erbaut wurde), östlich von der steinernen Quermauer mit Graben auf der Süd-
seite die Befestigung nicht mehr erbaut worden ist. Der Wallschnitt belegt, dass
die Besiedlung in der jüngeren und späteren Bronzezeit weiter auf den Hang reich-
te, als die slawische burgwallzeitliche Besiedlung.

P ř e h l e d v ý z k u m ů 1965

Vydává: Archeologický ústav ČSAV, pobočka v Brně,
Sádky osvobození 17/19.

Odpovědný redaktor: Prof. dr. Josef Poulík, DrSc

Redaktoři: Dr. A.Medunová, Dr. J.Ondráček, Dr. I.Peškař,
Dr. J.Říhový.

Překlady: Dr. R.Tichý a E.Tichá

Kresby: J. Jaša

Na titulní stránce: Bronzová ozdoba z hromadného nálezů z Loštic

Vydáno jako rukopis - 400 kusů - neprodejné.